

УДК 338:658+323

І. В. Перезовова,*д.е.н., доцент,**Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
perevozova@ukr.net ,***А. Б. Мізерак**

ІЄРАРХІЧНИЙ ПІДХІД ДО СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ «КОРУПЦІЯ»

Актуальність питань, пов'язаних з корупцією, що набула загрозливих масштабів в Україні, перешкоджає поступальному руху країни в напрямі прозорої співпраці з європейським і світовим в цілому співтовариством, загрожує соціально-економічному та політичному розвитку держави, демократії та моральному устрою суспільства, вимагає невідкладного реагування, термінового прийняття низки відповідних законодавчо-нормативних актів та політичної волі влади країн для реалізації заходів щодо зниження її рівня та повного подолання цього явища. Воно не є належністю суто українського суспільства – ним просякнуті всі пострадянські країни, європейські, азіатські, американські тощо. Однак, сучасний стан справ в Україні за висновками Міжнародної антикорупційної організації Transparency International оцінюється як складний: наша країна стоїть в одному ряду з країнами, які відносяться у Європі до найбільш корумпованих, де масштаби корупції зростають, а методи боротьби з нею вважаються неефективними. У *всесвітньому рейтингу CPI (Індексі сприйняття корупції)* Україна в 2016 році посіла 131 місце зі 176 країн разом з Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном [1], дещо знизивши здобуток 2015 року- 130 місце з 168 країн. «Криза українського суспільства – це наслідок кризи соціальної культури громадян, яка включає в себе, зокрема, політичну, економічну, правову, моральну культуру громадян. Існує наступна закономірність: «Яка соціальна культура громадян – таке й суспільне життя». Корупція сьогодні в Україні має ту особливість, що це – корупція кризового типу, ...яка здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні» [2].

Смислове навантаження певної категорії є властиво індивідуальним: воно може складатися з цілої низки як широких загально-наукових понять, так і з вузькоспеціалізованих специфічних термінів. Складна категорія потребує детального розгляду, змістовного виокремлення, тому з метою формування найбільш повного тлумачення досліджуваної категорії найбільш логічним вважаємо побудову ієрархічної схеми її дослідження.

Категорія «корупція» як явище відоме ще з часів античності з появи у римському праві спеціального терміну «*соггупіге*» - синонім слів «псувати», «підкупати», який означав будь-які посадові зловживання. З віками поле його застосування розширювалось і поглиблювались його сутнісні характеристики, однак і на сьогоднішній день чіткою термінологічною визначеністю вона не характеризується, хоча у цьому є нагальна потреба. Значна низка словників, науковців, публіцистів характеризуючи це явище значно звужують його зміст. Так, найшироковживаніше тлумачення подане у Кодексі поведінки посадової особи по підтриманню правопорядку, прийнятого Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї

© Перезовова І. В., Мізерак А. Б., 2017

ООН 17 грудня 1979 р. [3], яким корупція визначена як зловживання службовим становищем для досягнення особистої або групової вигоди, а також незаконне одержання державними службовцями вигоди в зв'язку з займаним службовим становищем. Але навіть це визначення не в повній мірі відображає «глибинну сутність ... категорії...», яку необхідно досліджувати як єдність та боротьбу суперечливих сторін, внаслідок якої відбувається розвиток» [цит. за 4, с. 172]. Отже, з огляду на головний елемент діалектичного методу пізнання економічних явищ і процесів – принцип суперечності або, як його ще називають, закон єдності та боротьби протилежностей, для категорії корупція є суперечливим поєднанням його суспільної та речової форми. Це «перша і найважливіша специфічна форма його конкретизації», як зазначає С. Мочерний [4, с. 173]. Сутність корупції, з точки зору її суспільної форми полягає у вступі особи/осіб у відносини з іншими фізичними чи юридичними суб'єктами з метою отримання власної вигоди/доходу, що має певний матеріально-речовий зміст (в т.ч. у може бути оцінений у грошовому вимірі), якою і прагне володіти дана особа/особи.

Зауважимо, що ієрархія розуміється як певна структура елементів, організованих в кластери, між якими установлені певні відносини домінування і підпорядкування. Під кластером, у такому випадку, розуміється підмножина елементів (із основної множини елементів), об'єднаних за певною ознакою. Кластери в ієрархічній структурі знаходяться на належному їм місці, яке називається «рівнем ієрархічної структури» [5, с. 174]. Вважаємо, що за ієрархічним підходом явище корупції потребує дослідження на наступних рівнях:

Перший рівень – епістеміолого-номінативний: знання про корупцію як таке, поле його застосування, будова, структура, функціонування і розвиток.

Другий рівень – причинний: джерела і причини виникнення корупції: історико-культурні, політичні, адміністративні, економічні і т. п.

Третій рівень – інституційний – корупція як деякий різновид соціальних відносин: практика корупційних відносин, норми, керуючі цими практиками, інститути, що охороняють ці норми.

Четвертий рівень – морально-психологічний: етичні норми і психологія корупційних відносин; формування культури корупційних відносин.

П'ятий рівень – суспільно-наслідковий: результати корупційних дій в економічному, політичному, правовому, морально-психологічному та інших аспектах. А саме, *соціальні наслідки* корупції полягають в тому, що вона порушує існуючий порядок речей у суспільстві, спотворює суспільні відносини. Починаючи з порушення службового обов'язку, корупція тягне за собою порушення інших суспільних відносин: призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, поглиблює соціальну нерівність громадян, збільшує соціальну напругу в суспільстві, порушує принципи соціальної справедливості, ускладнює доступ громадян до соціальних фондів, перешкоджає користуванню ними, тощо. У такому випадку суб'єкти корупції функціонують у неофіційній системі, в якій панує своя система цінностей, свої цілі та засоби їх досягнення, де відносини між людьми складаються не за офіційними законами. Водночас, суб'єкти корупції не можуть існувати без офіційної підсистеми. Остання для них є обов'язковою передумовою встановлення корумпованих відносин: для того, щоб зловживати владою, їй потрібно мати – посідати відповідну посаду в органах державної влади, бути наділеним певними повноваженнями, мати можливість їх офіційно використовувати;

- *політичні наслідки* корупції проявляються в тому, що вона: змінює сутність політичної влади, знижує рівень її легітимності як всередині держави так і на міжнародній арені, порушує принципи її формування і функціонування, демократичні засади суспільства і держави, підриває політичну систему, тощо. При високому рівні корумпованості державних органів корупція стає системним елементом державного управління. За таких обставин управління державою суттєво віддаляється від демократичних принципів і значно спрощується для корумпованих представників влади, яким притаманний спрощений погляд на владу, на її сутність і суспільне призначення, на власне службове становище, яке розглядається як засіб задоволення особистих інтересів. Внаслідок корупції відбувається зміщення основної мети політики – забезпечення приватного і групового інтересів замість забезпечення загальносуспільних інтересів. Корупція підриває авторитет держави, породжує недовіру громадян до політичної влади. Влада сприймається громадянами не як виразник їх інтересів і спосіб їх захисту, а як джерело небезпеки їх правам і свободам;

- *економічні наслідки* корупції проявляються в тому, що вона: підриває економічну систему держави, дискредитує економічні реформи, порушує основні засади господарської діяльності, перешкоджає надходженню внутрішніх і зовнішніх інвестицій, є причиною фінансових криз, тощо. Якщо говорити про корупційний вплив на економічні відносини, то він, зокрема, проявляється у дискримінації підприємців з боку службових осіб органів державної влади або органів місцевого самоврядування: 1) у встановлених не передбачених законодавством обмежень на здійснення окремих видів підприємницької діяльності; 2) примушуванні підприємців до укладання не вигідних для них договорів; 3) надання окремим підприємцям пільг або інших переваг у конкуренції з іншими підприємцями;

- *морально-психологічні наслідки* корупції проявляються в тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, деформації індивідуальної та суспільної психології, нищить духовні та моральні цінності, сприяє поширенню у суспільстві кримінальної психології, тощо. Найбільш небезпечним у цьому аспекті є те, що масштабне поширення корупції все більше витісняє правові, етичні відносини між людьми. Поступово перетворюючись, корупція із соціальної аномалії стає звичним способом вирішення життєвих проблем, нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства;

- *правові наслідки* корупції проявляються у: поширенні правових принципів функціонування держави та її окремих інститутів, суттєвому обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, грубому порушенні встановленого законом порядку здійснення повноважень посадовими і службовими особами органів державної влади, тощо. Корупція дискредитує право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворюючи його за засіб задоволення приватних та корпоративних інтересів.

Вважаємо, окреслений ієрархічний підхід, що дозволяє об'єднати різноманітні компоненти в систему, при дослідженні категорії «корупція» сприятиме врахуванню всіх часових, просторових, причинно-наслідкових та змістово-сміслових параметрів в структурі ситуацій її виникнення.

Список джерел (References)

1. Індекс корупції CPI-2016: Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://ti-ukraine.org/research/indeks-korupsiyi-cpi-2016>.

2. Костенко О. М. Корупція в Україні – загроза національній безпеці [Електронний ресурс] / Олександр Миколайович Костенко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу : <http://nbnews.com.ua/ua/blogs/130145>.
3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : прийнято Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. // Міжнародні акти про права людини : збірник документів. - М. : Видавництво НОРМА, 2000. - С. 175-180.
4. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження / [Степан Васильович Мочерний](#). – Львів : Світ, 2001. – 416 с.
5. Лямец В. И. Основы общей теории систем и системный анализ : учебное пособие / В. И. Лямец, В. И. Успенко. – Харьков : «БУРУН и К», Киев : ООО «КНТ», 2015. – 304 с.

Одержано 14.03.2017